

КЛЮЧОВІ МЕХАНІЗМИ УЗУРПАЦІЇ ВЛАДИ ВІКТОРОМ ЯНУКОВИЧЕМ

Данилейко Мар'яна,

студентка IV-го року навчання

історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

e-mail: m.danileico8@gmail.com

Науковий керівник: **Прийдун Степан,**

кандидат історичних наук, доцент,

кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного
університету імені В Гнатюка

З початком своєї каденції Президента України В. Янукович почав діяти у напрямі розширення своїх повноважень. Першим кроком було створення пропрезидентської коаліції у парламенті. На початку березня 2010 р. парламент змінив правила формування коаліції, допускаючи до її складу крім фракцій окремих депутатів. За зміну регламенту, ініційовану Партією регіонів, проголосувало 235 нардепів. 11 березня 2010 р. у Верховній Раді України була створена коаліція «Стабільність і реформи», куди увійшли фракції Партії регіонів, Комуністичної партії України, «Блоку Литвина» й окремих депутатів [9, с. 343].

Внаслідок Указу Президента «Про оптимізацію системи центральних органів влади» від 10 грудня 2010 р., який з'явився в руслі анонсованої адміністративної реформи, В. Янукович отримав право призначати керівників «центрального органу виконавчої влади», а також їхніх заступників, що перевищило повноваження Л. Кучми і стало свідченням гіперцентралізації влади (індекс президентської влади в Україні тоді становив 52,7 бала зі 100 можливих; для порівняння за часів Л. Кучми він становив 52,2 бала, а за правління В. Ющенка – 47,8 бала).

Президент, через реформу судової системи, встановив контроль над судовою гілкою влади, зокрема над Конституційним Судом, а також домогся звільнення з посади глави Верховного суду В. Онопенка, який прийшов на цю посаду з фракції БЮТ [9, с. 344–345].

Ключовим механізмом, який був застосований В. Януковичем задля узурпації влади стало прийняття Конституційним Судом рішення від 30 вересня 2010 р., яким фактично було скасовано конституційну реформу 2004 року та повернуто президентсько-парламентську форму правління, яка була передбачена Конституцією України 1996 р.

Саме завдяки цьому рішенню Конституційного Суду В. Януковичу вдалося не просто розширити свої законні повноваження, а й перебрати на себе частину повноважень Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Фактично, на той час склалася ситуація, коли Віктору Януковичу вдалося взяти під свій контроль парламент та керувати призначеним ним урядом.

Із поверненням в дію Конституції у редакції 1996 р. форма правління формально змінилася з парламентсько-президентської на президентсько-парламентську. Водночас, фактичний обсяг повноважень Президента України та практика здійснення ним влади свідчать про панування тоді в Україні моделі суперпрезиденталізму, що склалася внаслідок узурпування Президентом влади інших гілок.

У зв'язку із цим варто розібратися: у який спосіб президенту вдалося здійснити такі кроки та що врешті-решт це означало? Розпочнемо із аналізу передумов скасування конституційної реформи 2004 р. Більшість експертів цілком впевнено зазначаються про те, що В. Янукович здійснив незаконний вплив на суддів Конституційного Суду, і в такий спосіб домогся прийняття вигідного для нього рішення.

По-перше, передумовою до подій 2010 р. стало ухвалення за підтримки Віктора Януковича закону «Про судоустрій і статус суддів», яким суттєво було обмежено повноваження Верховного суду України (саме того органу, який мав звертатись до Конституційного суду щодо конституційності законів та тлумачення Основного закону). Водночас, після прийняття зазначеного закону це повноваження у Верховного Суду України було відібране та передане Вищим спеціалізованим судам, які очолювали на той час особи із команди В. Януковича [1].

По-друге, експерти, які проаналізували склад тодішнього Конституційного Суду України переконані, що більшість суддів були наближеними до «регіоналів», які у свою чергу лобювали стрімке просування останніх кар'єрними сходами [1].

Таким чином, як бачимо, В. Янукович в результаті незаконних дій по відношенню до суддів, які уособлюють судову гілку влади, яка є окремою незалежною гілкою влади в державі, домогся прийняття вигідного для нього рішення та повернення до Конституції України 1996 р., за якою повноваження Президента України були значно ширшими, ніж після конституційної реформи 2004 р.

Водночас, фактичні повноваження В. Януковича були ще ширшими, він де-факто взяв під свій контроль Верховну Раду України як єдиний законодавчий орган в державі, а також Кабінет Міністрів України з усією системою органів виконавчої влади. Отож, зазначені дії мають ознаки узурпації влади, оскільки В. Янукович у сумнівний спосіб отримав значно більше повноважень, аніж надали йому виборці.

Наостанок, можна відзначити, ще про два механізми захоплення влади, які були використані В. Януковичем. По-перше, це тактика м'якого авторитаризму, який характеризувався тим, що президент продовжував вести переговори із Заходом і переконувати США і ЄС, що здатен іти на поступки у випадках, якщо вони й надалі закриватимуть очі на розбудову в Україні так званої «сімейної» моделі держави. По-друге, це тактика «варіння жаб», яка була призначена для протистояння опозиції: здійснення малих, але послідовних кроків, спрямованих на виснаження опозиції [2].

У ході дослідження також визначено, що механізми правління В. Януковича державою варто охарактеризувати як узурпація влади, оскільки він здійснив незаконний вплив на судову гілку влади, внаслідок чого у подальшому не просто розширив свої законні повноваження, а й перебрав на себе частину повноважень Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Висновки. Отже, відновлення Конституції в редакції 1996 р., за часів правління В. Януковича, відбулося із порушенням самих же положень Конституції України. Фактично Конституційний Суд України, над яким встановив контроль Президент України, змушений був прийняти політично вигідне рішення, що, очевидно виходить за межі повноважень Конституційного Суду України, який є єдиним органом конституційного контролю та уповноважений приймати правові, а не політичні рішення. Із поверненням в дію Конституції у редакції 1996 р. форма правління формально змінилася з парламентсько-президентської на президентсько-парламентську. Водночас, фактичний обсяг повноважень Президента України та практика здійснення ним влади свідчать про панування тоді в Україні моделі суперпрезиденталізму, що склалася внаслідок узурпування Президентом влади інших гілок. Поступова узурпація влади, обмеження прав інститутів громадянського суспільства та самих громадян, а також фінансове спустошення держави зумовлювали масові невдоволення режимом В. Януковича. Кульмінаційною подією у цьому процесі стала відмова Президента України від обіцяного євроінтеграційного вектору розвитку української держави, внаслідок чого розпочався «Майдан», який згодом переріс у події, що в історії отримали назву «Революція Гідності», ключовим наслідком якої стало прийняття ще одного конституційного акту, який ознаменував повернення до Конституції 2004 р. Науковці та експерти по-різному трактують легітимність прийняття такого акту, однак, більшість із них схиляються до думки, що в умовах тяжкої суспільно-політичної ситуації такий крок був необхідним задля подолання політичної кризи та продовження функціонування держави, а тому його варто вважати як акт первинної установчої влади, який лежать за межами положень Конституції України,

які передбачають порядок внесення змін до Основного закону нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Конституційний переворот» Януковича: нова справа генпрокуратури. url: <https://www.radiosvoboda.org/a/28720493.html>
2. «М'який авторитаризм». режим Януковича обрав тактику повзучої узурпації влади. url: <https://tyzhden.ua/m-iakuj-avtorytaryzm-rezhym-ianukovycha-obrav-taktyku-povzuchoi-uzurpatsii-vlady/>
3. Конституційна Реформа: Збірник матеріалів центру політико-правових реформ за 2007–2013 роки. за заг. редакцією і. Б. Коліушка. К.: Москаленко О.М., 2013. 166 с.
4. Касьянов Г. В. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2008. 432 с.
5. Горак В. «Помаранчева революція» в Україні: концепції, інтерпретації, оцінки. історіографічні дослідження в Україні. 2016. вип. 26. с. 399–417. url: http://resource.history.org.ua/publ/idvu_2016_26_24
6. Стрижак А. Конституційна реформа в Україні: передумови, мета та способи реалізації. *віче*. № 23. 2014. с. 21–31.
7. Рішення Конституційного Суду України (Справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі) від 16 квітня 2008 року. № 6-рп/2008. url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-08#text>
8. Конституційна реформа: оцінки, проблеми, шляхи вирішення за матеріалами обговорень на громадському форумі «Конституційна реформа: погляд громадянського суспільства». Одеса, 16–18 лютого 2007 року. с. 1–15.
9. Мацієвський Ю. В. у пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014): монографія. Чернівці: книги XXI, 2016. 552 с.